

***Њејово Високојреосвешћенство
Мишројолий бачки і. Иринеј***

СВЕТИ ЈУСТИН ЋЕЛИЈСКИ КАО МОНАХ И ТЕОЛОГ

Доста пута – да не кажем много пута, било би нескромно – био сам у прилици да говорим о светом ави Јустину, у разним приликама, на разним местима, у Београду, у његовом родном Врању, у манастиру Ћелијама, где сам имао благослов да говорим на дан његовог погребља, у Новом Саду, у Суботици и у другим српским градовима, па и ван наше Србије, од Атине до Петрограда. Али, поред свега, посебно се радујем и сматрам благословом Божјим ову могућност да се и свима вама, сабраним на сабору монаштва у великој светињи, манастиру Светога Прохора Пчињског, обратим скраћеном и нешто измењеном верзијом своје скромне беседе о светом Ави изговорене у Београду 19. маја текуће године.

Најпре бих изнео неколико мисли које ће имати лични, аутобиографски призив, али сматрао сам да и ту димензију искуства са овом ретком и изузетном светом личношћу није згорега макар навестити. Мој први утисак о личности оца Јустина – како сам га као млад студент теологије доживео у манастиру Ћелијама код Ваљева – остао је незабораван и биће утиснут у моју душу до краја живота, а надам се да ћу и у вечном животу бити достојан да будем у општењу са њим и да уживам благодат његове молитве и његову љубав. Јер, ради се о заиста *вулканској*

личности, како га је неко назвао, – о човеку пуном живота и динамизма, који је више трчао него ходао, а у исто време зрачио необичним унутрашњим миром какав нисам могао срести ни код кога другог кога сам до тада познавао. Зрачио је истовремено добротом, молитвеношћу, преображеношћу и, наравно, при сваком разговору и при јавном обраћању, необичном дубином мисли и порука.

Сећам се до данас како је беседио недељом и о празницима, често у полупразној цркви, можда пред свега две-три десетине монахиња, или и мање понекад, и пред једва пет-шест богомољаца и ретких верника из околних села. Али он је беседио као да пред собом има целу Академију наука и бар пола Универзитета, са истом пажњом, озбиљношћу, сабраношћу, и, наравно, дубином мисли и благодатном светоуховском мудрошћу. С једне стране, дакле, динамична личност одсечних покрета и громког гласа, а са друге стране – личност изузетне доброте, смирености и благодати која је из њега зрачила. У односу на посетиоце, ма ко они били, укључујући и једноставне људе из околине, према свакоме се опходио – како је иначе и другима саветовао – „на голубијим ногама”, тојест благо, са бескрајним поштовањем према свакој личности. Наравно, није то чинио на сентименталан и површан начин; кад је требало – понекад сам бивао и сведок таквих сцена – умео је и да прекине онога ко је дошао да „просипа мудрост” или да и празнослови, а не да чује реч Христову или да учествује у дијалогу о истинском смислу живота. Укратко речено, зрачио је око себе унутрашњом облагодатном духовном енергијом.

Мени је, у оно време студенту теологије, посебно занимљиво било његово богословље, као и његов молитвени лик, лик литурга или свештенослужитеља. Те две димензије биле су у његовој личности органски и нераздељиво

спојене. Биле су жива илустрација познате богословске истине по којој *правило молишве*, *lex orandi* како обично кажу теолози, што ће рећи литургијско или ехаристијско искуство, представља извор *правила вере* знаног као *lex credendi*, што ће рећи – представља надахнуће за аутентичну теологију, теологију *у Цркви и ради Цркве*. Заиста је богословље аве Јустина било плод његовог живог молитвеног, превасходно литургијског, сусрета са Живим Богочовеком Христом. Он никада – уверен сам, баш никада – није богословствовао само теоретски, спекулативно, књишки, на основу нечега што је научио, него увек из дубоког унутрашњег доживљаја. Стога се за његову теологију може с пуним правом рећи да је била искуствено, опитно, доживљајно и благодатно богословље, богословље које извире из сусрета, из богозаједништва или чак из боговиђења.

Молитвеник у њему, свештенослужитељ у њему, свакодневни, ревносни, неуморни литург, рађао је из себе великог богослова Цркве, а у исто време богословље му је давало надахнуће за живи литургијски однос према свему око себе, пре свега према живим људима. Он је, бесумње, у свом молитвеном и литургијском подвигу био бескрајно веран Предању Цркве и прописима богослужбеног Устава Цркве, њеног Типика, а у исто време, кад год је реална духовна потреба то налагала, умео је да одлучује и ствара и сâм, на лицу места, без имало ропског или механичког односа према богослужбеном Предању Цркве, те је тако и сâм био стваралац литургијских песама и дивних богонадахнутих молитава, које су одмах спонтано улазиле у богослужбену употребу, како у самом његовом манастиру тако и много шире.

Молим вас за разумевање због овог помало личног нагласка, пошто полазим од свог првог утиска, после првих

сусрета са Старцем. Требало је само видети како служи свету Литургију: ни назнаке, акамоли трага било какве театралности, афективности или других спољашњих признака, превласти субјективног и емотивног над саборним и целомудреним или здравоумним; као да је сâм био буктиња молитве, а у исто време је у беседама износио најдубље богословске и црквене истине о човеку.

Свети ава Јустин је, уз светог Владика Николаја, чији је нешто млађи савременик био, такође био изузетан покретник благочешћа у 20. веку и изузетан богослов, као што смо већ такође чули. Његово богословље сматрам за један од најлепших бисера савременог православног богословља. Тешко је, узгред буди речено, нашем ограниченом логиком или, како би он сâм рекао, „тродимензионалном логиком” или „логиком комарца”, разумети како то да се у Врању, на југу Србије, у градићу који је тек био ослобођен од турског ига, могао појавити такав човек. Исто важи и за Владика Николаја: како се у ваљевском селу Лелићу могао појавити такав човек? Могућно – и највероватније – објашњење видим у чињеници да су Јустинови преци у току седам покољења били свештеници, а и сâм се родио у породици која је живела молитвено, као што је био чест случај у нашим селима тога доба и као што, хвала Богу, постепено почиње да се враћа у наша данашња села и градове. Родио се, дакле, у православном дому и одрастао молећи се, али не само у свом дому него и пред моштима преподобног Прохора Пчињског у оближњем манастиру.

Сад, у невидљивој загради, додајем да би неки од „модерних теолога” или „теологâ прогресистâ” могао рећи: „Ето, уместо да се изражава академски и научно, владика Иринеј (за неке само „онај бачки”) препричава нешто што спада у *Жиџија свейих*.” Могуће је да је тако, али ја сам, са своје стране, уверен да су *Жиџија свейих* једна

од врхунских пројава православне теологије. Уосталом, сâм свети ава Јустин, када је већ био угледни професор догматике, није се либио да посвети седамнаест пуних година превођењу *Житија свѣтих* и да их затим објави у дванаест опсежних томова. И не само то: он се у својим богословским делима позива и на *Житија свѣтих*, што, до њега, теолози нису радили.

После завршене Богословије у Београду и примања монашког пострига у току Првог светског рата, у Скадру, пред повлачење српске војске преко Албаније, био је послан у Русију ради даљег усавршавања у Петроградској духовној академији. Али, због нередâ и немирâ који су већ били почели као наговештај бољшевичке револуције, био је саветован и приморан да пређе у Енглеску, где је завршио један богословски колеџ, а по завршетку рата враћа се у отаџбину. Касније се усавршава у Атини, где стиче и степен доктора богословља 1926. године.

У периоду између два светска рата предаје богословске предмете у разним богословијама наше помесне Цркве, почевши од Сремских Карловаца, где се стално дружио и саслуживао са митрополитом Антонијем Храповицким – који је такође био значајан и угледан теолог 20. века – и другим руским теолозима, архијерејима и монасима који су доспели у Србију после трагичног пада Руске Империје. Затим је предавао у Београдској богословији, коју је у своје време и сâм завршио, где је такође био у присном општењу са руском заједницом, а посебно је друговао са породицом Зернових, која је касније прешла у Енглеску и која је оставила дивна сведочанства о њему.

Морам нагласити и то да је, као професор Богословије у Битољу, у тадашњој Јужној Србији, а данашњој Северној Македонији, такође саслуживао и друговао са Јованом Максимовићем, тада јеромонахом, касније епископом

шангајским, по упокојењу исто тако прибројаним лику светих. Био је, наравно, и присни сарадник светог Николаја Охридског и Жичког. На катедру догматике на Богословском факултету у Београду изабран је 1936. године. Године рата и окупације провео је углавном по манастирима, а после рата се није могао вратити на Универзитет јер је био проглашен, са стотинама других, „непријатељем народа”. Чудом је спасен од обрачуна и смртне казне. У његовом спасавању имао је заслуге и Душан Недељковић, професор Универзитета, који јесте био фанатични комуниста, али је пре Другог светског рата био и сарадник светог аве Јустина приликом оснивања Српског филозофског друштва.

Доживотно уточиште је нашао у тада малом и сиромашном манастиру, манастиру Ћелије у околини Ваљева, где је провео следећих тридесет и једну годину земног живота и уложио огроман труд на њиви богословске науке. Ту се и преставио, као што знамо, 1979. године, на Благовести, *кончином ирејодобноја*, тојест смрћу светогга. Сви његови списи, и поред разлике међу жанровима и природом појединих списа, сви без изузетка, а посебно његова тротомна *Доїмаїшика*, импресионирају читаоца својом богословском и духовном дубином, као и свежином и лепотом језика којим су написани.

Важна црта његовог богословља је, по мом утиску, та што код њега сасвим одсуствује наслеђена двосмисленост савременог српског – и не само српског – богословља у његовом лутању и колебању између Истока и Запада, тојест између надахнућа траженог и нађеног у светом извору православног Свештеног Предања и црпења духовних утицаја из кладенца западног спекулативног богословља, кладенца који је, уосталом, већ у Јустиново доба био готово пресушио. Многима је због тога његова критика

западне теологије и западног система вредности изгледала као претерана, једнострана и стога неприхватљива. Тек наши дани, наша горка и опора искуства, показују да су његове критичке мисли биле заиста истините и пророчке, као што су то биле и аналогне мисли Владике Николаја, Достојевског и толиких других.

Од његових првих богословских записа и белешки, састављених још док је био петнаестогодишњак, па до његових последњих редова, које је исписао у осамдесет петој години земног живота, на два дана пре упокојења, свуда је приметно да је свагда непоколебиво и неодступно заступао и примењивао један те исти богословски курс и дискурс, тојест да богословску науку није схватао као једну од хуманистичких наука, па макар она била и најважнија међу њима, или као својеобразну религијску философију, него као „науку над наукама” и као „философију Духа Светога”, а то значи – као благодатно и подвижничко служење при тумачењу Откривења Божјег унутар Цркве, по благослову Цркве и ради *назидавања*, *изграђивања* Тела Цркве. Нећу сада да се упуштам у то колико су данашњи богословски нараштаји верни овим темељним и незаменљивим начелима православне теологије.

Кроз све своје животно време богословствовао је у духу пуне верности Светом Писму и Светом Предању, које је тумачио на основу списа Светих Отаца, химнографске, уопште богослужбене и агиолошке литературе, као и дела познијих, њему савремених, богослова и других извора те врсте.

Наравно, он се одговорно и критички користио и озбиљном инославном богословском литературом и примењивао је општеприхваћену научну методологију при излагању својих мисли и закључака, нарочито у делима намењеним студентима или уопште академској јавности.

Мени се чини да међу свим новијим српским богословима, па и шире, управо он представља прави пример или, у најмању руку, један од правих примера потпуно доследног присталице и остваритеља неопатристичке синтезе у дословном, непатвореном смислу тога термина. Као теолог, и сâм је један од савремених Светих Отаца и Учитеља Православне Цркве.

О свакој од димензија његове пребогате личности – о догматичару, патрологу, литургичару, агиологу, хришћанском филозофу, пастиру Цркве, духовнику, проповеднику, беседнику, подвижнику, човеку непрестане молитве... – могло би се много говорити, али овде и сада, разуме се, то није могуће. Његов пак пријатељ из атинских дана, покојни професор Јован Кармирис, такође познати професор догматике, називао га је савешћу Српске Цркве.

Као сажетак и закључак овога свога скромног излагања нудим пажњи и љубави свих вас речи нашега Патријарха произнесене у његовој беседи, 19. маја текуће године, на светој Литургији у Храму Светог Саве. Његова Светост је рекао: „Свети ава Јустин нас је научио вери, научио молитви, научио љубави”. По нашој древној монашкој традицији, завршавам ово скромно сведочење молитвеним обраћањем ономе који је све вас данас сабрао на овоме светоме месту и који све нас вазда сабира око Господа Христа:

Преподобни и богоносни оче Јустине, моли Бога за нас!